

Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України відповідно до статті 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» є конституційним обов'язком громадян України. Військовий обов'язок включає, зокрема прийняття на військову службу в добровільному порядку (за контрактом), призов на військову службу, проходження служби у військовому резерві.

Права та обов'язки, соціальний та правовий захист військовозобов'язаних, призваних на військову службу у зв'язку з мобілізацією, та резервістів.

Обов'язки громадян щодо здійснення мобілізаційних заходів визначено Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію».

Згідно зі статтею 22 цього Закону військовозобов'язані зобов'язані з'являтися за викликом до військових комісаріатів (військовозобов'язані Служби безпеки України – за викликом Центрального управління або регіонального органу Служби безпеки України) для постановки на військовий облік та визначення призначення на воєнний час.

Під час мобілізації та переведення Збройних Сил України, інших військових формувань, Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту на штати воєнного часу громадяни (крім тих, які проходять службу у військовому резерві), зобов'язані з'явитися на збірні пункти у строки, зазначені в отриманих ними документах (мобілізаційних посвідченнях, повістках або розпорядженнях військових комісарів (військовозобов'язані Служби безпеки України - керівників органів, де вони перебувають на військовому обліку, військовозобов'язані Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту - керівників відповідних органів управління центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту)). Резервісти зобов'язані з'явитися до військових частин у строки, визначені командирами військових частин, в яких вони проходять службу у військовому резерві.

Громадянам, які перебувають на військовому обліку, з моменту оголошення мобілізації забороняється зміна місця проживання без дозволу уповноваженої посадової особи.

Відповідно до статті 23 Закону не підлягають призову на військову службу під час мобілізації військовозобов'язані:

заброньовані на період мобілізації та на воєнний час за органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, а також за підприємствами, установами і організаціями в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

визнані відповідно до висновку військово-лікарської комісії тимчасово непридатними до військової служби за станом здоров'я на термін до шести місяців (з наступним проходженням військово-лікарської комісії);

чоловіки, на утриманні яких перебувають п'ять і більше дітей віком до 16 років (такі чоловіки можуть бути призвані на військову службу у разі їх згоди тільки за місцем проживання);

жінки, на утриманні яких перебувають діти віком до 16 років (такі жінки

можуть бути призвані на військову службу в разі їх згоди і тільки за місцем проживання);

зайняті постійним доглядом за особами, що його потребують, відповідно до законодавства України, в разі відсутності інших осіб, які можуть здійснювати такий догляд;

народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим; інші військовозобов'язані або окремі категорії громадян у передбачених законами випадках.

Права та обов'язки військовозобов'язаних під час проходження зборів та резервістів під час виконання ними обов'язків служби у військовому резерві встановлюються Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу», іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до статті 29 цього Закону призвані на збори військовозобов'язані та резервісти, які виконують обов'язки служби у військовому резерві, забезпечуються матеріальними засобами в порядку і розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України.

За призваними на збори військовозобов'язаними на весь період зборів та резервістами на весь час виконання ними обов'язків служби у військовому резерві, включаючи час проїзду до місця їх проведення і назад, зберігаються місце роботи, а також займана посада та середня заробітна плата на підприємстві, в установі, організації незалежно від підпорядкування і форм власності.

Порядок і розміри грошового забезпечення та заохочення військовозобов'язаних та резервістів визначено постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2006 р. № 1644.

Виплата середньої заробітної плати військовозобов'язаним за весь період зборів та резервістам за час виконання ними обов'язків служби у військовому резерві здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Якщо військовозобов'язаний захворів під час зборів і продовжує хворіти після їх закінчення, за ним зберігаються місце роботи і займана посада, а з дня закінчення зборів, у разі тимчасової непрацездатності, замість заробітної плати виплачується допомога по тимчасовій непрацездатності відповідно до закону.

Якщо резервіст захворів під час виконання ним обов'язків служби у військовому резерві і продовжує хворіти після закінчення терміну виконання цих обов'язків, за ним зберігаються місце роботи і займана посада, а з дня закінчення терміну виконання цих обов'язків, у разі тимчасової непрацездатності, замість заробітної плати виплачується допомога по тимчасовій непрацездатності відповідно до закону.

Військовозобов'язаним, які на день призову на збори не працюють, на весь період зборів та резервістам з числа непрацюючих на весь термін виконання ними обов'язків служби у військовому резерві, включаючи час проїзду до військової частини і назад, виплачується грошове забезпечення в розмірі мінімальної заробітної плати за рахунок коштів, передбачених у Державному бюджеті України на утримання Міністерства оборони України та інших центральних органів виконавчої влади, які відповідно до закону здійснюють керівництво військовими формуваннями.

Статтю 16 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» передбачена виплата одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, у розмірі, встановленому цим Законом.

Права та обов'язки, соціальний та правовий захист військовослужбовців, прийнятих на військову службу в добровільному порядку (за контрактом)

Порядок проходження громадянами України військової служби, їх права та обов'язки визначаються Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» (далі – Закон), відповідними положеннями про проходження військової служби громадянами України, які затверджуються Президентом України, та іншими нормативно-правовими актами.

На військову службу за контрактом приймаються громадяни, які пройшли професійно-психологічний відбір і відповідають установленим статтю 20 Закону вимогам проходження військової служби.

Відповідно до статті 21 Закону громадяни України для виконання обов'язків, пов'язаних із взяттям на військовий облік, призовом або прийняттям на військову службу, а також особи, які направляються районними (міськими) військовими комісаріатами на медичний огляд (медичне обстеження в амбулаторних чи стаціонарних умовах), лікування, звільняються від роботи на час, необхідний для виконання зазначених обов'язків та перебування в лікувальному закладі охорони здоров'я, із збереженням за ними місця роботи, займаної посади і середньої заробітної плати.

Перевезення громадян, прийнятих на військову службу за контрактом, до місця служби здійснюються за рахунок коштів, передбачених у Державному бюджеті України на утримання Міністерства оборони України та інших центральних органів виконавчої влади, які відповідно до закону здійснюють керівництво відповідними військовими формуваннями, в яких проходять військову службу військовослужбовці.

Порядок проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, питання, пов'язані з проходженням такої служби під час виконання громадянами військового обов'язку в запасі, регулюються Положенням про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затвердженим Указом Президента України від 10 грудня 2008 року № 1153.

З громадянами, які добровільно вступають на військову службу, укладається контракт про проходження громадянами України військової служби, в якому, серед іншого визначаються права та обов'язки військовослужбовця, термін дії контракту.

Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей визначені Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Розділом II зазначеного Закону встановлені права військовослужбовців щодо:

забезпечення громадянських прав і свобод

(військовослужбовці беруть участь у референдумах, обирають і можуть бути обраними до відповідних місцевих рад та інших виборних державних органів згідно з Конституцією України);

реалізації права на свободу світогляду і віросповідання

(військовослужбовці вправі сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, відкрито висловлювати свої релігійні або атеїстичні переконання);

недоторканності військовослужбовців

(військовослужбовцю гарантується недоторканність особи. Він не може бути арештований інакше, як на підставі судового рішення);

вибору місця проживання і виїзду за кордон

(військовослужбовці при звільненні з військової служби мають право на вибір місця проживання в будь-якому населеному пункті України або в іншій державі відповідно до законів та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України);

грошового забезпечення

(держава гарантує військовослужбовцям достатнє матеріальне, грошове та інші види забезпечення в обсязі, що відповідає умовам військової служби, стимулює закріплення кваліфікованих військових кадрів. До складу грошового забезпечення входять: посадовий оклад, оклад за військовим званням; щомісячні додаткові види грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, винагороди, які мають постійний характер, премія); одноразові додаткові види грошового забезпечення);

продовольчого, речового та іншого забезпечення

(продовольче та речове забезпечення військовослужбовців здійснюється за нормами і в терміни, що встановлюються Кабінетом Міністрів України);

службового часу і часу відпочинку

(загальна тривалість службового часу військовослужбовців на тиждень не може перевищувати нормальної тривалості робочого часу за відповідний період, визначеної законодавством України, за винятком випадків проведення військових навчань, походів кораблів, бойових стрільб та бойового чергування, несення служби в добовому наряді та інших заходів, пов'язаних із забезпеченням боєготовності військових частин, які здійснюються без обмеження загальної тривалості службового часу. Вихідні, святкові та неробочі дні є днями відпочинку для всього особового складу, крім військовослужбовців, залучених до виконання службових обов'язків);

права на відпустки

(військовослужбовцям, крім військовослужбовців строкової військової служби, надаються щорічні основні відпустки із збереженням грошового, матеріального забезпечення та наданням грошової допомоги на оздоровлення у розмірі місячного грошового забезпечення. Також їм надаються додаткові відпустки у зв'язку з навчанням, творчі відпустки та соціальні відпустки. Інші додаткові відпустки надаються їм на підставах та в порядку, визначених відповідними законами України);

охорони здоров'я та медичної допомоги

(військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти, які призвані на

навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, мають право на безоплатну кваліфіковану медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я. Військовослужбовці щорічно проходять медичний огляд, щодо них проводяться лікувально-профілактичні заходи. Військовослужбовці (крім військовослужбовців строкової військової служби) та члени їх сімей мають право не більше одного разу на рік на санаторно-курортне лікування та відпочинок у санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах і на туристських базах Міністерства оборони України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів з пільговою оплатою вартості путівок у розмірах та порядку, встановлених Кабінетом Міністрів України. Таким же правом користуються члени сімей військовослужбовців, які загинули (померли) або пропали безвісти під час проходження військової служби);

забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей жилими приміщеннями (державна забезпечує військовослужбовців жилими приміщеннями або за їх бажанням грошовою компенсацією за належне їм для отримання жиле приміщення на підставах, у порядку і відповідно до вимог, встановлених Житловим кодексом Української РСР та іншими нормативно-правовими актами); права військовослужбовців та членів їх сімей на освіту

(військовослужбовці мають право на навчання (у тому числі на отримання післядипломної освіти) у військових навчальних закладах, відповідних підрозділах підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації військовослужбовців. Військовослужбовцям, які прийняті на військову службу за контрактом осіб офіцерського складу після здобуття базової або повної вищої освіти за державним замовленням, дозволяється навчатися в інших вищих навчальних закладах без відриву від служби після проходження ними строку служби, який дорівнює часу їхнього навчання для здобуття попередньої вищої освіти);

пенсійного забезпечення і виплати одноразової грошової допомоги при звільненні з військової служби

(пенсійне забезпечення військовослужбовців після звільнення їх з військової служби провадиться відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Військовослужбовцям, крім військовослужбовців строкової військової служби, які звільняються зі служби в залежності від підстав звільнення виплачується одноразова грошова допомога в розмірі від 25 до 50 відсотків місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби);

одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності

(одноразова грошова допомога призначається і виплачується

військовослужбовцям, військовозобов'язаним та резервістам, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, у розмірі:

500-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб, - у разі загибелі (смерті) військовослужбовця, військовозобов'язаного або резервіста;

250-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для

працевдатних осіб, - у разі встановлення військовослужбовцю інвалідності I групи, 200-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працевдатних осіб, - у разі встановлення військовослужбовцю інвалідності II групи, 150-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працевдатних осіб, - у разі встановлення військовослужбовцю інвалідності III групи).

Статтею 14 цього Закону встановлено пільги військовослужбовцям та членам їх сімей.

Так, військовослужбовці мають право на безоплатний проїзд:

1) залізничним, повітряним, водним та автомобільним (за винятком таксі) транспортом:

а) у відрядження;

б) у відпустку в межах України;

в) при переведенні на нове місце проходження військової служби або у зв'язку з передислокацією військової частини;

г) до місця проживання, обраного при звільненні з військової служби в межах України;

2) всіма видами транспорту загального користування міського, приміського та міжміського сполучення (за винятком таксі) - тільки військовослужбовці строкової військової служби.

При переведенні військовослужбовців на нове місце проходження військової служби або звільненні з військової служби вони мають право на безоплатне перевезення до 20 тонн особистого майна в контейнерах з попереднього місця проживання до нового залізничним транспортом, а там, де такого виду транспорту немає, - іншими видами транспорту (за винятком повітряного). У разі перевезення особистого майна в окремому вагоні, багажем та дрібною відправкою їм відшкодовуються фактичні витрати, але не більше вартості перевезення майна в контейнері вагою 20 тонн.

Члени сімей військовослужбовців (крім військовослужбовців строкової військової служби) мають право на безоплатний проїзд залізничним, повітряним, водним та автомобільним (за винятком таксі) транспортом:

1) від місця проживання до місця проходження військової служби військовослужбовця у зв'язку з його переведенням;

2) до місця проведення відпустки військовослужбовцем в межах України;

3) при звільненні військовослужбовця з військової служби, а також у разі загибелі (смерті) військовослужбовця - до обраного місця проживання в межах України.

Члени сімей військовослужбовців при переїзді до обраного місця проживання у зв'язку із загибеллю (смертю) військовослужбовця мають право на безоплатне перевезення до 20 тонн особистого майна в контейнерах залізничним транспортом, а там, де такого виду транспорту немає, - іншими видами транспорту (за винятком повітряного). У разі перевезення особистого майна в окремому вагоні, багажем та дрібною відправкою їм відшкодовуються фактичні витрати, але не більше вартості перевезення майна в контейнері вагою 20 тонн.

Військовослужбовці, які стали інвалідами внаслідок бойових дій, учасники бойових дій та прирівняні до них особи, а також батьки військовослужбовців, які загинули чи померли або пропали безвісти під час проходження військової

служби, користуються правом безоплатного проїзду всіма видами міського пасажирського транспорту загального користування (крім таксі) в межах адміністративного району за місцем проживання, залізничного та водного транспорту приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів. Вони мають право на 50-відсоткову знижку при користуванні міжміським залізничним, повітряним, водним та автомобільним транспортом відповідно до закону.

Військовослужбовці при направленні у відрядження, до нового місця проходження військової служби, а також до місця використання відпустки та назад мають право на придбання проїзних документів для себе та членів своєї сім'ї на всі види транспорту поза чергою. При цьому військовослужбовці, які направляються у відрядження, користуються правом на бронювання та отримання поза чергою місця в готелі на підставі посвідчення про відрядження.

При виконанні службових обов'язків, пов'язаних з відрядженням в інші населені пункти, військовослужбовцям відшкодовуються витрати на відрядження в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Військовослужбовці, крім військовослужбовців строкової військової служби, мають право на першочергове встановлення квартирному телефону, а також першочергове встановлення квартирної охоронної сигналізації.

Військовослужбовці строкової військової служби мають право безоплатно відправляти й одержувати листи. Безоплатними поштовими посилками відправляється особистий одяг громадян, призваних на строкову військову службу.

Витрати, пов'язані з перевезенням військовослужбовців та членів їх сімей, їх особистого майна залізничним, повітряним, водним і автомобільним (за винятком таксі) транспортом, бронюванням місць у готелях при направленні військовослужбовців у відрядження, відшкодовуються за рахунок коштів Міністерства оборони України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Військовослужбовці та члени їх сімей, які мають право на пільги, гарантії та компенсації відповідно до цього Закону, користуються пільгами, гарантіями та компенсаціями, встановленими для громадян України законами та іншими нормативно-правовими актами, а також рішеннями органів місцевого самоврядування. Якщо такі особи одночасно мають право на отримання однієї і тієї ж пільги, гарантії чи компенсації з кількох підстав, то їм надається за їх вибором пільга, гарантія чи компенсація тільки з однієї підстави, крім випадків, передбачених законами.